45 Yıldır Geçmeyen Darbenin Yaraları

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KARAAĞAÇLI*

1.Darbenin Türlü Halleri

Darbe, ordu veya diğer hükümet edenlerin eliyle görevdeki lideri ve hükümeti görevden almak için yapılan yasa dışı açık bir girişimdir. Gezegende darbeler çoğunlukla otoriterliklerini sürdürüyor. Memlekette de darbelerin faturaları yüksek oluyor.
Darbeler farklı hallerde ortaya çıkıyor. Bunlardan seçilmiş bazıları aşağıda ana çizgilerle ele alınmaktadır.

Askeri darbe; merkezi iktidarın **asker-silah zoruyla** görevden alınmasıdır.

- **Kendi kendine darbe**, yasal yollarla iktidara gelen yöneticinin ya da kadronun yasa dışı yollarla iktidarda kalmasıdır.
- **Yumuşak darbe,** s**essiz ve kansız darbe olup,** bir yönetimin yasa dışı bir şekilde güç veya şiddet kullanılmadan ele geçirilmesidir.
- **Saray darbesi,** bir yönetici grubun, başka bir yönetici grubu farklı entrikalarla yerinden etmesidir.
- **Kraliyet darbesi,** bir hükümdarın demokratik olarak seçilmiş liderleri görevden alması ve tüm gücü ele geçirmesidir.
- **Karşıtlık darbesi**, bir önceki darbenin sonucunu yürürlükten kaldırmak için yapılan darbedir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Darbe).

Bu darbe hallerine ayrıntıya girmeden şu sıralanan darbelerin de eklendiği ilgili literatürün satır araları okumalarından anlaşılıyor:

- Anayasal darbe
- Demokratik darbe
- Seçim darbesi
- Yargı darbesi
- Sivil toplum darbesi
- Pazar darbesi
- Parlamenter darbe
- Başkanlık darbesi

2.Darbelerde Sayılar ve Başarılar Yüksek

Dünya'da 1950'den 2010'a kadar 457 darbe gerçekleştirilmiştir. Bu sayının yaklaşık yarısında yapılan darbeler amacını gerçekleştirmiş; eş deyişle başarılı olmuştur.

Darbelerin çoğu; 1960'lı yıllarda, 1970'li yılların ortalarında ve 1990'ların başlarında gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş sonrasında gerçekleşen darbelerin çıkış noktası; "koşulsuz özgürlükler ve bireysel ve halkçı demokratik istemler" özlemlidir.

Gezegende hiç bir olgu ve olay tek bir neden faktöryeline bağlanamaz! Bir darbenin çıkışında, gerçekleşmesinde ve amacına ulaşmasında da; çoklu değişkenleri aramak gerekir.

Genelde yapılan darbenin başarısı, darbecilerin başlarının ve kendisine bağlı olan grupların halk kamuoyunu darbe girişimlerinin haklılığına ve bu haklılıkla beraber var olan yapıdan daha özgür ve demokratik gelecek kurma vaatlerine bağlıdır.

Çünkü; bilgi ve ikna bir girişimin temel açıklama yollarındandır. Darbecilerin darbe konusunda bilgi ve ikna becerileri yetersiz, haksız ve beceriksizse yaptıkları darbeden sonuç almalar zordur.
15 Temmuz 2016'da Türkiye'de gerçekleştirilmeye çalışılan okyanus ötesi maşalı darbenin başarısızlığı da yukarı satırlarda anılan tuhaf, lekeli ve zedeli eylemlerdendir.

3.Cumhuriyetçi Demokrasilerde Darbe Önleme Tuhaflıkları Olmaz!

Sivil asker eliyle yapılması yerine; ayrımsız gerçek özgürlükleri temel alan anayasalarla yönetilen, çoklu, çoğulcu, sosyal eşitlikçi, hak, hukuk, adalet ve Cumhuriyetçi demokrasi temelli toplumlarda darbe önleme tuhaflıkları olmaz!

Seçme-seçilme yönetme-yönetilme halk oylamalarıyla şekillenir görevler yönetime talip olan adaylara verilir.
Bu yaklaşımı izleyen yönetimler, beceriksiz ve tuhaf darbe önleme girişimlerine tenezzül edip manüpülatif işlere girişmezler. Çünkü; iktidar olmanın da iktidardan gitmenin de Cumhuriyetçi Demokrasi için merkezi ve yerel yönetimler; (1)Nöbet-görev değişimi, (2)Halkın egemen tercihi ve (3)Kayıtsız şartsız egemenin halk olduğu ilkelerini benimsemiş içselleştirmiş yönetimlerdir.
Tek kararlı merkezi iktidarlarda başarısız darbelerin otoriter yönetimleri güçlendirdiği de darbe dünyasının bir gerçeğidir. Bu gerçek, zamanın ruhunda iktidarın tek kişide olduğu, devlet başkanı, kral, padişah ve hakan statülü yönetimin krallık ve imparatorluk verasetinde olduğu rejimlerde Suudi Arabistan, Tayland, BAE, Danimarka ve İsveç örneklerinde halen uygulanmaktadır.

4.12 Eylül 1980 Askeri Darbesinin Bedelleri

12 Eylül Darbesi: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı'ndan oluşan Millî Güvenlik Konseyinin liderliğinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından emir komuta zincirine uyularak yönetime el koyuldu.

Darbenin bedelleri olarak; 650 bin kişi gözaltına alındı, 210 bin davada 230 bin kişi askeri mahkemeler tarafından yargılandı, 1 milyon 683 bin kişi fişlendi. 7 binden fazla kişi için idam
12 Eylül 1980 darbesi sürecinde, 650 bin kişi gözaltına alındı, açılan 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı, 7 binden fazla kişi için idam cezası istendi. 517 kişiye ölüm cezası verildi ve 50 kişi darağacına gönderildi.

- Türkiye Coğrafyası'nın tamamında sıkıyönetim ilan edildi.
- Siyasi partiler kapatıldı.
- dönemin parti liderleri olan; Süleyman Demirel ile Bülent Ecevit'i Hamzakoy, Necmettin Erbakan ile Alparslan Türkeş'i ise Uzunada'ya sürgüne gönderilerek siyasi yasaklı sayıldılar.
- Demokratik Kitle Örgütleri kapatıldı.
- Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay dışındaki dernekler kapatıldı.
- TC Anayasa'sını kaldıran darbeciler, TBMM'yi lağvederek antidemokratik olduklarını gösterdiler.
- Darbeci generallerin belirlediği danışma meclisinin hazırladığı anayasa, 1982'de "güdümlü" referandumla yüzde 92'lik evet oyu aldı.
- Evren ve diğer darbeciler, darbe anayasasına dahil ettikleri "geçici 15. madde" ile ömür boyu dokunulmazlık hakkı kazanarak olası bir yargılanmaya karşı önlem aldı.
- Ancak "Milli Güvenlik Konseyi üyelerinin yargılanamayacağına" dair geçici 15. madde, 12 Eylül 2010'daki referandumla anayasadan çıkarıldı. Böylece darbecilerin yargılanmasının önü açıldı. O dönem hayatta olan Milli Güvenlik Konsey üyelerinden Kenan Evren ile Tahsin Şahinkaya hakkında Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca soruşturma açıldı.
- Haklarındaki iddianame, Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesince 10 Ocak 2012'de kabul edilen iki darbeci, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın tamamını veya bir kısmını değiştirmeye veya ortadan kaldırmaya ve anayasa ile teşekkül etmiş olan Türkiye Büyük Millet Meclisini ortadan kaldırmaya veya görevini yapmasına engel olmaya cebren teşebbüs etmek" ile suçlandı.

- Dosya Yargıtay'dayken Evren 10 Mayıs 2015'te 98 yaşında, Şahinkaya ise 9 Temmuz 2015'te 90 yaşında öldü. Yargıtay 16. Ceza Dairesi temyiz incelemesinde, sanıkların ölümleri nedeniyle davanın düşürülmesine karar verdi (https://www.aa.com.tr).

5.Vargısal ve Yargısal Olarak 12 Eylül Darbesi Katliamı

Türkiye Demokrasi Coğrafyası'nda büyük kara leke olan 12 Eylül 1980 darbesinin üzerinden 45 yıl geçti. Darbenin sonuçları halen devam ediyor. Darbenin çok yönlü mağdurlarının acıları sürüyor.

Bugün 12 Eylül 1980 darbesi idam, insani kötü muamele, insan hakları ihlalleriyle anılıyor.
Darbeci Kenan Evren'in 32 yıl sonra hakim karşısına çıkarılması da ayrı bir hukuki, ahlaki, vicdani bir yara ve leke olarak tarihe geçmiş bulunuyor.

6.Söz Sonunda TC Bayrağı'nın İmgesi ve Simgesi

Darbecilerin hadleri, hudutları ve Türk Ulus'unun verdiği yetkileri olmadan güya adına "Bayrak Harekatı" dedikleri darbe hareketinin bir demokrasi katliamı olduğu gerçeği bugün açıkça duruyor.

Oysa; bayrak imgede Ay ve Yıldız simgede ise "Tam bağımsızlık, özgürlük ve Cumhuriyetçi Demokrasi" sembolü olarak sonsuza dek Anadolu topraklarının sembolü olarak devam edeceğini zamanın bu güncel ikliminde de iç ve dış dinamik emperyallere göstermeye devam ediyor.

Bunun en somut temel ve tümel göstergenin öznesi ise GMK Atatürk ve Arkadaşlarının "hiçbir manda-baskı-boyun eğme kabul e d i l e m e z!" ilkesel duruşları ve sahadaki kurtuluş savaşı mücadeleleridir.

Bu mücadele felsefesi ve Atatürk İlkeleri takiyyesiz içten ve samimi rehber alındığı iklimde; "memleket iç ve dış darbe belasından kıyamete dek uzak olur"

Kaynaklar

Atatürk, G.M.K. (2020). **Cumhuriyetimizin Emanetçisi Olan Çocuklarımız İçin Nutuk.** Kripto Basın Yayın.

Gönlübol, M. (1981). **Atatürk'ün Dış Politikası; Amaçlar ve İlkeler, Atatürk Yolu,** 1981, s. 269.
İsrail-İran Savaşı **(2025). İsrail-İran Savaşı.** 13 Haziran…2025.

Karaağaçlı, M. (2025). **Yurtta Barış Dünya'da Barış Slogan ve Parola Değildir!**. http://www.mektepligazete.com. Köşe Yazıları. 16.06.2025.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Darbe. 11.05 2023.

https://www.aa.com.tr/tr/gundem/demokrasinin-unutulmayan-kara-lekesi-12-eylul-darbesi.

Etiksel İlke

Burada yer verilen görüşlerden yapılan alıntılarda kaynak gösterilmesi etiksel olarak uygun olacaktır.

İletişim ve Erişimi

İletişim ve Erişimi

e-posta : mkara@gazi.edu.tr
Web (1) : w3.gazi.edu.tr/~mkara
Web (2) :https://avesis.gazi.edu.tr/mkara

ORCID:https://orcid.org/0000-0003-3488-1021

Süren Yayın Ortamları ve Portalları
Futbol-spor-yorum :www.yurtspor.com.yazarlar
Eğitim,sosyoloji,güncel:www.mektepligazete.com.köşeyazıları
Bilim-araştırma :www.mektepligazete.tebeşirbülten.com
Tüm yayınlar blogu :mustafakaragacli.blogspot.com

Bilişim Medyaları
Facebook (1): Kirizma
Facebook (2): Mustafa Karaağaçlı
X : M_Karaagacli_
İnstagram : mustafa.karaagacli1
Youtube :AkademikAda